

– розробка нормативно-методичного підґрунтя діяльності підрозділу, що включатиме розробку нормативної бази та технічної документації, підготовку технічного завдання для програмного комплексу, розробку програмного забезпечення з урахуванням міжнародного досвіду та подальше створення програмно-апаратного комплексу;

– розвиток та подальше впровадження у діяльність Національної поліції України філософії Intelligence Led Policing – поліцейської діяльності, керованої аналітикою.

Список використаних джерел

1. Деревягін О.О. Перспективи застосування методики кримінального аналізу у протидії кіберзлочинам/ Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання: матеріали 2 Всеук. еаук. практ. конф. (м. Одеса, 17 лист. 2017 р.). – Одеса: ОДУВС, 2017. – С. 175–176

2. П. Цигикал. Кримінальний аналіз як елемент системи інформаційного забезпечення оперативно – розшукової діяльності / Збірник наукових праць національної академії державної прикордонної служби України серія: військові та технічні науки № 2 (72) 2017. – С. 234–240.

Василинчук Віктор Іванович,

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Іванчик Ігор Анатолійович,

заступник начальника Управління – начальник відділу контролю за виконанням антикорупційних програм в апараті МВС та центральних органах виконавчої влади УЗКПЛ МВС України

ЗАХИСТ ВИКРИВАЧІВ: АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Захист викривачів є одним із найдинамічніших питань у сферах боротьби з корупцією та дотримання прав людини. Оскільки багато країн у всьому світі приймають нові або вдосконалені закони про захист викривачів, важливо, щоб ці закони містили всебічний механізм захисту для службових осіб

і громадян, які повідомляють про правопорушення, що завдають шкоди або становлять загрозу суспільним інтересам [1, с. 10].

Як свідчить практика застосування вимог Закону України «Про запобігання корупції» протягом останніх двох років деякі положення цього закону, а також інших законодавчих актів потребують системних змін, які мають позитивно вплинути на стан запобігання, виявлення та протидії корупції в нашій державі. Однією зі сфер, яка вимагає до себе посиленої уваги, є співпраця з особами, які надають допомогу в запобіганні та протидії корупції (викривачі).

17 жовтня 2019 Верховною Радою України прийнято ініційований Президентом України Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції». Цей Закон набрав чинності з 1 січня 2020 року [2].

Прийнятий Закон вносить зміни до Закону «Про запобігання корупції» стосовно визначення правового статусу викривачів корупції, їх прав та гарантій захисту, забезпечення умов для розкриття інформації про корупцію.

Змінами встановлено законодавче визначення терміну «викривач». Так, згідно із Законом, «викривач – фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання».

Крім того, відповідно до внесених до Кодексу України про адміністративні правопорушення змін викривач є свідком у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією (частина третя статті 272) [3].

Також закон передбачає внутрішні (способи захищеного та анонімного повідомлення інформації керівнику або уповноваженому підрозділу органу, де викривач працює, проходить службу чи навчання або на замовлення яких виконує роботу), зовнішні (шляхи повідомлення інформації викривачем через фізичних чи юридичних осіб, у тому числі через засоби масової інформації, журналістів, громадські об'єднання, професійні спілки тощо) та регулярні канали (анонімне

інформування викривачем зокрема НАЗК) повідомлення про корупційні правопорушення. При цьому НАБУ, НАЗК та інші спеціально уповноважені суб'єкти у цій сфері зобов'язані створити захищені анонімні канали зв'язку (канали онлайн-зв'язку, анонімні гарячі лінії, електронні поштові скриньки та інше), через які викривач може здійснити повідомлення, гарантовано зберігаючи свою анонімність. Вимоги до захисту таких каналів зв'язку визначає НАЗК.

Розширено повноваження НАЗК в частині дотримання законодавства з питань правового та іншого захисту викривачів у зв'язку із повідомленнями ними про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а саме НАЗК:

- погоджуватиме призначення та звільнення керівників уповноважених підрозділів/осіб з питань запобігання та виявлення корупції;

- здійснюватиме перевірку дотримання законодавства про захист викривачів, функціонування каналів повідомлення (але тільки регулярних, не внутрішніх);

- матиме право вносити приписи про усунення порушень трудових та інших прав викривачів і притягувати порушників до відповідальності;

- матиме право ініціювати перегляд судових рішень за участі викривача, навіть тих, де НАЗК не брало участі тощо.

Також Законом встановлено, що анонімні повідомлення про можливі корупційні правопорушення підлягають перевірці у строк не більше 15 днів від дня його отримання. Якщо у вказаний строк перевірити інформацію неможливо, керівник відповідного органу повинен продовжити строк розгляду повідомлення до 30 днів.

Повідомлення про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень цього Закону через регулярні або внутрішні канали повідомлення такої інформації підлягає попередній перевірці у строк не більш як десяти робочих днів.

Закон гарантує викривачу захист:

- трудових прав (викривачу, його близьким особам не може бути відмовлено у прийнятті на роботу, їх не може бути звільнено чи примушено до звільнення, притягнуто до дисциплінарної відповідальності чи піддано з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу або загрози таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням про можливі

факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень інших порушень цього Закону);

– право на конфіденційність та анонімність (заборонено розкривати інформацію про особу викривача, його близьких осіб або інші дані, які можуть ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки та/або розслідування повідомлених ним фактів, а також особам, дій або бездіяльності яких стосуються повідомлені ним факти, крім випадків, установлених законом);

Для захисту прав та представництва своїх інтересів викривач може користуватися усіма видами правової допомоги, передбаченої Законом «Про безоплатну правову допомогу» або залучити адвоката самостійно.

Водночас цей закон доповнюється, зокрема, статтею 53-7 «Винагорода викривачу», яка передбачає, що право на винагороду має викривач, який повідомив про корупційний злочин, грошовий розмір предмета якого або завдані державі збитки від якого у п'ять тисяч і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення злочину. При цьому, розмір винагороди викривачам корупції становитиме 10% від грошового розміру предмета корупційного злочину або розміру завданих державі збитків від злочину та встановлюватися після ухвалення обвинувального вироку суду. Розмір винагороди не може перевищувати трьох тисяч мінімальних заробітних плат, установлених на час вчинення злочину.

Уповноважені підрозділи/особи з питань запобігання та виявлення корупції у сфері захисту викривачів теж отримують нові права, зокрема:

– витребовувати документи (але крім державної таємниці) від інших структурних підрозділів;

– викликати і опитувати керівництво органу, інших осіб, яких викривають;

– вносити керівнику подання про притягнення до дисциплінарної відповідальності, звертатися до НАЗК щодо порушених прав тощо.

Також, відповідні зміни внесені і до Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», згідно із якими викривач має право на забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві [4].

Разом з тим, потребують відповіді на питання, чи вважаються викривачами тільки працівники державних органів, підприємств, організацій, інших юридичних осіб, чи все ж таки всі фізичні особи можуть бути викривачами, а особливо журналісти та громадські активісти. Останнім часом світові лідери та керівники міжнародних організацій наголошують на необхідності посилення захисту викривачів, незалежно від того чи така діяльність здійснюється у сфері дотримання антикорупційного законодавства, чи під час протидії правопорушенням у інших сферах суспільного життя.

Крім того, потребують законодавчого врегулювання роль і місце уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання корупції в частині захисту викривачів.

Порівнюючи ситуацію щодо захисту викривачів в іноземних країнах, необхідно вказати, що там ці питання регулюються спеціальним законом. Серед країн Європейського Союзу особливої уваги заслуговують Словенія, Ірландія, Велика Британія. Дані країни мають не лише сильне законодавство в даній сфері, а й реально працюючі механізми реалізації даних правових норм. У таких країнах, як США та Південна Корея, теж існують механізми захисту викривачів. Однак навіть хороше законодавство не завжди належно застосовується на практиці, як, наприклад, в Румунії та Японії. Є держави, де викривачі часто не захищені від звинувачень у наклепі (Португалія, Чехія), розкритті анонімності (Іспанія, Естонія, Литва, Аргентина, Австралія, Китай), спрямованих негативних дій від звинувачених корупціонерів у відповідь (Польща, Словаччина, Нідерланди, Бразилія).

Спеціальні закони про захист викривачів в таких державах, як Сполучені Штати Америки, Австралія, Велика Британія, Японія, Південно-Африканська Республіка, Республіка Сербія захищають викривачів, які повідомляють не лише про вчинення корупційних, а й інших порушень внутрішнього законодавства країни.

У США основним актом, який регулює захист викривачів є Закон про захист викривачів 1989 року. Даний Закон гарантує свободу слова для працівників, які розкривають інформацію, що містить ознаки правопорушення. Зокрема, він покликаний захистити федеральних службовців, які розкривають «незаконність влади, відходи та корупцію» від несприятливих наслідків, пов'язаних із їх працевлаштуванням. Викривачі захищені від відповідальності за розголошення інформації. Вони розкривають інформацію, якщо обґрунтовано вважають, що

докази є: порушенням будь-якого закону, правила чи порядку; грубим порушенням правил під час здійснення управління; грубою розтратою коштів; зловживанням владою; інформація становить суттєву чи специфічну небезпеку для громадського здоров'я чи для публічної безпеки. Даний Закон захищає викривачів, які можуть зазнати зменшення заробітної плати, виплат чи скорочення на робочому місці. Існує низка правил, які являють собою стандарти громадянського захисту від необґрунтованого звільнення, від неможливості розірвання трудового договору. Однак даний Закон не розповсюджується на податкове законодавство та на кошти, які використовуються в політичних компаніях. Саме в подібних категоріях справ викривачі для підтвердження факту вчинення корупційного правопорушення повинні прикріплювати до повідомлення про факт корупції різного роду докази. Якщо в ході перевірки інформації компетентним органом буде встановлено, що інформація зазначена в повідомленні, є недостовірною, викривач буде підданий кримінальному обвинуваченню.

Підсумовуючи вищесказане слід зазначити, що було б за доцільне передбачити чіткі правила і повноваження уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання корупції в частині захисту конфіденційної інформації про повідомлення викривачів, а також захисту їх трудових прав.

Список використаних джерел

1. Правовий захист викривачів / За заг. редакцією Нестеренко О. В., Шостко О. Ю. – Харків: Права людини, 2016. – 94 с.
2. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р./ (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056) Електроний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1994 р (Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984) Електроний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
4. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 11, ст. 51).